

ВІДГУК

**опонента доктора юридичних наук, професора Мінченка С.І.
на дисертацію Григорова Олега Олексійовича на тему: «Теоретичні основи
методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо
переміщеними особами», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Ступінь актуальності обраної теми. З початком військової агресії російської федерації проти України (20.02.2014 р.) в країні щороку збільшується кількість внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО). Водночас з початком повномасштабного вторгнення в Україну (24.02.2022 р.) спостерігаються тенденції до стрімкого росту кількості ВПО, які складно спрогнозувати у зв'язку з непередбачуваністю військових дій (станом на вересень 2025 р. зареєстровано більше ніж 4,5 млн. ВПО). Такий стан вимагає постійного моніторингу ситуації, планового, а також екстреного впровадження дієвих державних заходів із врегулювання проблем, пов'язаних із вимушеним переміщенням громадян.

До головних напрямів державної політики щодо захисту прав ВПО в першу чергу відноситься вирішення соціальних та побутових питань, серед яких ключовими є: забезпечення житлом ВПО, працевлаштування, доступ до освіти та медичної допомоги, надання фінансової гуманітарної та волонтерської допомоги тощо. Водночас наявність об'єктивних та суб'єктивних негативних чинників в державній політиці щодо захисту прав ВПО обумовили виникнення та тривале існування низки проблем, які до цього часу не вирішені.

Відчуття покинутості у ВПО, психоемоційні стрес-фактори, соціально-побутові проблеми, економічна нестабільність, недоліки державних програм захисту прав ВПО, відсутність доступу до соціальних послуг та правової підтримки, та інші чинники стали основними передумовами до асоціальної (маргінальної, деструктивної, шкідливої) поведінки значної частини ВПО.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ	
Вх. №	1918
« 08 »	20 25 р.
Основний док.	
Додаток	

Найбільшого занепокоєння викликають факти вчинення цими особами кримінальних правопорушень вперше (понад 70 %), серед яких більше 70 % становлять злочини.

Офіційні статистичні показники демонструють не стільки реальний стан протидії злочинам, вчинених ВПО, скільки недосконалість механізмів запобігання та реагування на них, оскільки значна частина злочинів ВПО залишається латентною і не виявляється правоохоронними органами

З огляду на зазначене та положення, викладені дисертантом у рукописі дисертації на сторінках 1-3 автореферату дисертації, актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх повизна. Рукопис є ґрунтовним аналізом методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами, виконаним з високим рівнем теоретичної змістовності та методологічної системності.

Дисертантом обрано низку методологічних підходів, з-поміж яких, історичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, функціональний, прогностичний та ін. Загальні логічні прийоми (дедукції, індукції, моделювання) використано для уточнення змісту окремих понять, а також формулювання дефініцій.

Методологічний ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений тим, що в роботі з позицій методологічного плюралізму обґрунтовано власне бачення методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій, що передбачає виявлення нормативно-правових прогалин, аналіз інституційних та функціональних зв'язків між суб'єктами кримінального судочинства.

Текст дисертаційного дослідження має чітку логіко-структурну побудову, що сприяє легкому сприйняттю складної аналітичної інформації. Серед позитивних аспектів варто також виокремити чіткість викладення матеріалу та

ясність формулювань. Використання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження забезпечили достовірність результатів дослідження. При цьому обґрунтованість отриманих автором наукових результатів також базується на логічній та достатньо переконливій аргументації висловлених положень і висновків.

Дисертаційна робота демонструє системний підхід до аналізу нормативних ініціатив та реформ у сфері захисту прав ВПО, відкриває нові перспективи для подальших досліджень окресленої у предметі дослідження проблеми в умовах війни, цифровізації кримінального провадження.

Рецензований текст поєднує концептуальну новизну, логічну послідовність і нормативну конкретику. Дисертаційне дослідження демонструє високу академічну якість та потенціал до подальшого розвитку обраної наукової теми. Здійснений науковий аналіз має вагомий потенціал для подальших прикладних розробок методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, розкрито шляхи та форми їх впровадження; визначено апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Структура роботи дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором.

У першому розділі, в якому йдеться про криміналістичну класифікацію та характеристику злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами, визначено найбільш значущі критерії, за якими потрібно класифікувати злочини, що вчиняються ВПО, є: 1. Об'єкт злочину. 2. Особа злочинця. 3. Форма вини. 4. Мотив та причини вчинення злочинів. 5. Способи вчинення злочинів (сумісні за очевидним чи неочевидним рисами). 6. Обстановка вчинення злочинів.

У другому розділі досліджуються організаційні основи початкового етапу розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами.

Третій розділ присвячено дослідженню організаційно-тактичним основам проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами .

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати, що наукова новизна отриманих результатів визначається тим, дисертація дійсно є першим у вітчизняній науці криміналістики комплексним дослідженням теоретичних основ методики розслідування злочинів, що ВІО. У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною, а також мають вагомое теоретичне і практичне значення.

Найбільш вагомими з теоретико-практичних положень, рекомендацій, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, є такі:

вперше:

- обґрунтовано теоретичне положення щодо необхідності дослідження окремої міжвидової методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами, на основі діалектичної єдності між центральним системоутворюючим елементом методики (криміналістичної характеристики) з іншими її елементами (слідчі ситуації початкового етапу розслідування, типовий алгоритм СРД, організація і тактика проведення окремих СРД, особливості взаємодії з оперативними підрозділами, використання спеціальних знань та ін.);

- надано криміналістичну класифікацію злочинів, що вчиняються ВІО, яка ґрунтується на кореляційних зв'язках між спільними типовими ознаками за базовими критеріями: кримінально-правовими (об'єкт злочину, мотив, причини та умови вчинення злочину, форма вини) та криміналістичними (особа злочинця, обстановка, способи вчинення злочинів сумісні за очевидним чи неочевидним рисами), а також розроблено структуру криміналістичної характеристики цих злочинів (способи вчинення, особа злочинця, обстановка та слідова картина);

- визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування

злочинів, вчинених ВПО, основою систематизації яких стало ситуаційне моделювання, сутність якого полягає у поєднанні/узагальненні в кілька ситуацій аналогічних в істотному відношенні повторюваних закономірностей, що виникають у результаті дозлочинних, злочинних чи постзлочинних дій ВПО;

- систематизовано типові способи злочинів, що вчиняються ВПО:

1) способи підготовки: вжиття заходів, які б унеможливили виявлення факту злочину та/або встановлення особи злочинця чи затримання на гарячому; підбір засобів вчинення злочину; вибір способу безпосередніх дій; вибір маршруту пересування та зникнення з місця злочину; моделювання поведінки під час вчинення злочину, а також у разі затримання правоохоронними органами; 2) способи безпосереднього вчинення залежать від конкретного виду злочину, вчиненого ВПО, зокрема у відповідності до класифікаційної належності за криміналістичними критеріями до певної групи (наприклад, очевидні, неочевидні), суб'єктивного вибору злочинних дій та їх послідовності, злочинного досвіду ВПО та/або обсягу інформації про нього, об'єкту злочинного посягання та ін.; 3) способи приховування: зникнення з місця події; виїзд за межі України на територію держави агресора або інших держав; знищення знарядь і засобів вчинення злочину; переховування матеріальних цінностей та грошей; відмова від дачі власних показань та/або дача заздалегідь вигаданих показань, що не відповідають дійсності.

Ознайомлення з науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення та висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий рівень наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має обґрунтовані й достовірні авторські наукові положення та висновки, які доповнюють наявні позиції науковців або пропонують нові способи розв'язання окресленої у предметі рукопису проблеми.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес і можуть бути використані:

правотворчості – для вдосконалення законодавства у частині методики розслідування злочинів, що вчиняються ВПО;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у частині розслідування злочинів, що вчиняються ВПО;

науково-дослідній роботі – для подальших досліджень окремих методик розслідування злочинів;

освітньому процесі – для здобувачів вищої освіти при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика» та відповідних спецкурсів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації висвітлено у чотирьох наукових статтях, опублікованих в наукових фахових виданнях України, одній – у зарубіжному науковому періодичному виданні іноземної держави за профілем дисертації, а також в 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Таке представлення результатів наукової роботи повною мірою вказують, що дисертація пройшла **належну апробацію** та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Опубліковані праці повністю відображають основний зміст дисертаційної роботи. **Автореферат** відображає основний зміст дисертації.

Дисертаційна робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертаційній роботі ідеї і положення науковців мають відповідне посилання і використані з метою підкріплення ідей автора. Під час ретельного вивчення змісту дисертації Григорова О.О. не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та в наукових публікаціях здобувача.

Питання для дискусійного обговорення та подоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення *Попри наукову цінність роботи, дисертація не позбавлена певних зауважень і суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень.*

1) Автор досить обґрунтовано пропонує практично значущі рекомендації щодо методики розслідування злочинів, що вчиняються ВПО. Разом із тим, привертає увагу відсутність дослідження особливостей протиправної діяльності окремих ВПО, які спочатку військової агресії виїхали із зони бойових дій, а потім добровільно повернулися на тимчасово окуповані території. Іноді має місце декілька разів таке переміщення, що, в основному спричинене суто економічними факторами, проте їх потенційна протиправна діяльність точно є перспективним напрямком подальших досліджень.

2) Одним із ключових питань наук кримінально-правового циклу є питання профілактики кримінальних правопорушень. У нашому випадку – серед декількох мільйонів облікованих ВПО об'єктивно існують різні злочини та кримінальні проступки, а тому їх профілактика має першочергове значення. Під час захисту хочеться почути про розроблені автором заходи профілактики злочинів, що вчиняються ВПО.

3) Автором дійсно уперше надано криміналістичну класифікацію злочинів, що вчиняються ВПО, яка ґрунтується на кореляційних зв'язках між спільними типовими ознаками за базовими критеріями. Серед кримінально-правових виділено об'єкт злочину, мотив, причини та умови вчинення злочину, форму вини. Нагадаю, що мотиви кримінальних правопорушень, вчинених ВПО, здебільшого не є обов'язковими ознаками їх складів, однак підлягають встановленню, оскільки входять до предмету доказування у кримінальному провадженні, відповідно до ст. 91 КПК України. Що стосується форми вини, то хотілося б вказівки на вид форми – умисел чи необережність, оскільки законодавче упущення тут слід уточнити – неможливо проводити будь-яку характеристику злочину лише за формою вини.

4) Узагальнення практики застосування слідчими криміналістичних засобів дало змогу авторові визначити найбільш ефективні алгоритми дій, що рекомендується застосовувати у випадку виникнення виокремлених типових слідчих ситуаціях початкового етапу розслідування злочинів, вчинених ВПО. Разом із тим, при їх характеристиці слід враховувати дані про обстановку

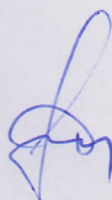
вчинення злочину та особу злочинця при її встановленні – алгоритм дій тоді може кардинально змінитися, про що слід було б окремо зазначити.

Зазначені вище зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, вони мають сприяти науковій дискусії під час публічного захисту дисертації, як це і передбачено вимогами до процедури захисту дисертації.

Дисертація Григорова Олега Олексійовича на тему: «Теоретичні основи методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливе науково-прикладне завдання і щодо яких здобувач є суб'єктом авторського права, а саме: воно дозволило дисертанту отримати результати, які є суттєвим внеском у розвиток окремих методик розслідування кримінальних правопорушень.

Виходячи з викладеного, на основі вивчення дисертації та наукових праць, опублікованих по темі дисертації, слід зробити висновок, що рецензована дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Григоров Олег Олексійович заслуговує на основі публічного захисту на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Опонент –
заступник директора департаменту
юридичного забезпечення
Міністерства економіки, довкілля
та сільського господарства України
доктор юридичних наук, професор

Сергій МІНЧЕНКО

*Сергій Мінченко С.Ф. заступник
 в.о. заступника директора
 департаменту управління персоналом
 юридичного забезпечення
 державної служби*